

ВИЗИЈА НОВЕ АТИНСКЕ ПОВЕЉЕ ИЗ 2003. ГОДИНЕ КАО УРБАНИСТИЧКА ДОКТРИНА НАШИХ ПРОСТОРА

THE VISION OF NEW ATHENS CHARTER FROM 2003 AS URBAN PLANNING DOCTRINE IN OUR REGIONS

Резиме

Нова атинска повеља представља документ начињен као синтеза нечега што је Европа до сада урадила на пољу урбанистичке доктрине. Питање је колико је ова Визија утопистичка за саму Европу, јер према Гаврићу, како Жилијен Фројнд каже, „ја не могу, ма колико ми биле познате предности, интегрисати немачку културу у француску културу, нити пак немачки језик у француски језик.“ (Гаврић, 2003) Аналогно томе, са аспекта урбанизма, интеграција народа бивше Југославије је много ближа реалности. Заправо, народи бивше Југославије имају заједничко словенско порекло развијено на Балканском полуострву, исти корен у законодавству, већ извршену мању или већу акултурацију и асимилацију, тако да ни језик није препрека - одлично се међусобно разумемо. У том смислу, овај рад треба да прикаже покушај имплементације Нове атинске повеље у научне урбанистичке сфере (за почетак) Републике Србије.

Кључне речи: Визија, Нова атинска повеља, урбанистичка доктрина.

Abstract

New Athens Charter represents a document made as a synthesis of what Europe has done so far in the field of urban planning doctrine. It is questionable how utopian this vision is for Europe alone, because, according to Gavrić, as Froyd says: „I cannot integrate the German culture into the French culture, regardless of the fact how familiar I am with the advantages, nor can I integrate the German language into the French language“. (Gavrić, 2003). Analogue to the abovementioned, from urban planning point of view, the integration of former Yugoslavia inhabitants is closer to reality. Actually, former Yugoslavia inhabitants have common slavic origin developed in the Balkan Peninsula, the same root in the legislation, already performed to a smaller or higher degree, acculturation and assimilation, so that the language is not an obstacle- we understand each other very well. In that sense, this paper should show the attempt of implementation of the New Athens Charter into scientific urban spheres (for the beginning) of the republic of Serbia.

Key words: Vision, New Athens Charter, Urban planning doctrine.

Увод

Из енциклопедијских и лексикографских извора и превођењем из општег ка посебном може се закључити да урбанистичка доктрина, као врло комплексан појам, превасходно представља ученост, науку, скуп мишљења изложених као систем теорија, теза, начела и принципа урбанистичких догми, односно урбанистичког планирања, урбанистичког дизајна (пројектовања) и управљања (менаџмента) урбаним простором.

Дакле, урбанистичка доктрина је првенствено намењена професионалним просторним планерима, урбанистима и урбаним менаџерима, који раде широм наше земље, те онима који су укључени у процес планирања, са циљем да се пружи смернице за њихове активности, за остварење веће усклађености у изградњи садржајне мреже градова у нашој земљи, који би били повезани кроз време, на свим нивоима и у свим секторима.

Нова атинска повеља израђена је 1998, ревидирана 2003. године, а обе од стране Европског савета урбаниста. Иста има за циљ да кроз умрежавање градова, на путу ка интеграцији Европе, направи бољитак за

* мр Наташа З. Крстић, дипл. инж. арх. – Истраживачко пословни центар Архитектонског факултета Универзитета у Београду - сарадник Проф. др Миодрага Ралевића Natasa.Z.Krstic@arh.bg.ac.yu

Европу. Цео програм посвећује се научној области (урбанистичко) просторно планирање као субјекту од виталног значаја за постизање одрживог развоја. Овде се сматра да се исто нарочито односи на сферу разборитог руковођења простором (критичан природни ресурс) и интердисциплинарни тимски рад (разноврсне вештине чланова на различитим нивоима у оквиру дугорочних процеса). Заправо, може се закључити да се овде сматра да урбанисти, као езотерици, способни за бихејвиоризам имају способност увиђања великог броја проблема и њихово превођење у просторне термине, свестраност и универзалност планерске професије (богата разноврсност европских градова и региона). У глобалној заједници, која покушава да пронађе заједничку будућност у вихору непрестаних конфликта и често мањкавих политичких и економских експеримената, један од доприноса Европе у 21. веку биће постављање новог модела европских древних и модерних градова: градова који су заиста повезани, који су иновативни и продуктивни, креативни у доменима науке и културе, и који ће радити на одржању квалитетних услова живота и рада њихових становника; градова, који ће повезати прошлост и будућност, кроз виталну и животну садашњост, а све наведено сматра Европски савет урбаниста (ЕСУ) јесте посао урбаниста. У том смислу, ЕСУ нуди заједничку и општеприхваћену Визију о будућности европских градова (Одељак А) која представља мрежу градова, у оквиру које ће градови:

- одржати богатство и разноврсност, који су последица њихове дуге историје, у исто време повезујући прошлост и будућност преко садашњости;
- бити повезани у велики број смислених и функционалних мрежа;
- неговати креативан такмичарски дух, док ће, са друге стране, тежити ка комплементарности и сарадњи;
- непоколебљиво доприносити благодану својих становника и корисника;
- интегрисати природне и вештачки створене елементе у оквиру животне средине.

Други део Нове атинске повеље представља имплементациони оквир (одељак Б), који се састоји од:

- кратког прегледа главних проблема и изазова који се постављају градовима на почетку трећег миленијума и
- обима ангажовања који се очекују од урбаниста у процесу остваривања Визије.

Верзија Нове атинске повеље из 2003. године је првенствено намењена професионалним планерима, који раде широм Европе, али и онима који су укључени у процес планирања са циљем да се пруже смернице за њихове активности, за остварење веће усклађености у изградњи садржајне мреже градова у Европи, који би били повезани кроз време, на свим нивоима и у свим секторима.

У другој половини двадесетог века, изречена су многа суморна предсказања о будућности европских градова. Она су предвиђала смањење продуктивности, напуштање и имплозију централних региона, необуздан криминал, велика загађења и драматичну деградацију животне средине, као и губитак идентитета. На срећу, ова предсказања се нису и обистинила, мада се не може рећи да се градови старог континента налазе у идеалном стању, јер се суочавају са огромним изазовима.

Као одговор на овакво стање, Европски савет урбаниста нуди своју визију с почетка новог миленијума. Она нуди појам умреженог града, који у својој бити представља слику града какав се жели данас и у будућности. Сходно томе, ова визија се не може назвати утопијом или бесмисленим одразом технолошких иновација. Ова визија представља циљ, који се може постићи здруженим напорима свих учесника у процесима одрживог урбаног развоја и управљања, сматрају планери Европе.

Дугорочне тенденције би требало пажљивије размотрити у погледу могућих утицаја на развој градова будућности. Историја показује да прошлост у великој мери утиче на будућност. Према томе, тенденције би требало критички анализирати по њиховом појављивању. У исто време, треба прихватити чињеницу да се стварни резултати актуелних тенденција немогу сасигурношћу предвидети, јер непредвиђени догађаји такође могу извршити огроман утицај. Сходно томе, тенденције се описују у односу на четири основне групе промена:

- друштвене и политичке промене;
- економске и технолошке промене;
- еколошке промене и
- урбане промене.

У сваком од наведених одељака разматра се очекивани утицај на градове у зависности од ових промена, као и могући проблеми и изазови, који се постављају како пред градове,

тако и пред планере. Ради лакшег сагледавања сврхе и циља истраживања Нове атинске повеље садржај исте се може посматрати табеларно.

ОДЕЉАК А - ВИЗИЈА	ОДЕЉАК Б1 - ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА
0. УМРЕЖЕНИ ГРАД	ВРСТЕ ПРОМЕНА
<ul style="list-style-type: none"> • Повезаност кроз време 	
1. ДРУШТВЕНА ПОВЕЗАНОСТ	1. ДРУШТВЕНЕ И ПОЛИТИЧКЕ ПРОМЕНЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Друштвена равнотежа <ul style="list-style-type: none"> • Ангажовање • Мултикултурно богатство • Повезивање генерација • Друштвени идентитет • Кретање и покретљивост <ul style="list-style-type: none"> • Објекти и услуге 	<ul style="list-style-type: none"> 2. Тенденције 3. Проблеми 4. Изазови
2. ПРИВРЕДНА ПОВЕЗАНОСТ	2. ЕКОНОМСКЕ И ТЕХНОЛОШКЕ ПРОМЕНЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Глобализација и регионализација <ul style="list-style-type: none"> • Конкурентне предности • Умрежавање градова • Привредна диверсификованост 	<ul style="list-style-type: none"> • Тенденције • Проблеми • Изазови
3. ЕКОЛОШКА ПОВЕЗАНОСТ	3. ЕКОЛОШКЕ ПРОМЕНЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Улаз и излаз ресурса <ul style="list-style-type: none"> • Здравии градови • Природа, предели и отворени простори <ul style="list-style-type: none"> • Енергија 	<ul style="list-style-type: none"> • Тенденције • Проблеми • Изазови
4. ПРОСТОРНА СИНТЕЗА	4. УРБАНЕ ПРОМЕНЕ
<ul style="list-style-type: none"> • Просторне везе • Повезивање кроз карактер - континуитет и квалитет живљења • Нови модел Европе 	<ul style="list-style-type: none"> • Тенденције • Проблеми • Изазови
ОДЕЉАК Б2 – ОБАВЕЗЕ ПЛАНЕРА	
<ul style="list-style-type: none"> • као Научника 	<ul style="list-style-type: none"> • као политичког Саветника и Медијатора
<ul style="list-style-type: none"> • као Пројектанта Визионара 	<ul style="list-style-type: none"> • као Урбаног Менаџера

Табела 1

Табелални приказ Нове атинске повеље према виђењу аутора

Прилог Нове атинске повеље дат је као синтеза нечега што је Европа до сада урадила на пољу урбанистичке доктрине. Питање је колико је ова Визија утопистичка за саму Европу, јер како Жилијен Фројнд каже, „ја не могу, ма колико ми биле

познате предности, интегрисати немачку културу у француску културу, нити пак немачки језик у француски језик“ (Гаврић, 2003). Фројнд даље објашњава да је питање интеграције војске решиво преко интеграције генералштабова, али не и војних јединица (различитим језицима говоре, а покушај са Есперантом је пропао), а и војска поставља питање живота и смрти (питање је да ли би Немац или Француз дао свој живот за Европу, за Немачку или Француску би). Политичка интеграција федералистичке Немачке (осим у периоду 1933 - 1945. година) у француски јакобински дух (без искуства регионалне аутономије) свакако није безболна и питање је колико је одржива за било коју страну. „Остварива је једино царинска унија“, монетарна Европа, дипломатска и економска унија, „а за остало највећа слобода“. (Фројнд код Гаврић, 2003)

Можда је Нова атинска повеља Гешталт психологија за Европу, али самоактуализација за нас. У том смислу, све горе наведене догме урбанистичке доктрине су од виталног значаја за постизање одрживог развоја. Исте се нарочито односе на разборито руковођење простором, јер простор је критичан природни ресурс, на располагању у ограниченим количинама, а за којим је све израженија потражња. Просторно и урбанистичко планирање и урбани менаџмент, такође, захтевају интердисциплинарни тимски рад, који подразумева разноврсне вештине чланова на различитим нивоима у оквиру дугорочних процеса. Један од истакнутих атрибута планерске професије представља способност увиђања великог броја проблема и њихово превођење у просторне термине. У исто време, мора постојати свест свестраности и универзалности планерске професије, узимајући у обзир богату разноврсност наших градова и региона.

ОДЕЉАК А - ВИЗИЈА

Умрежени град

Умрежени град се састоји од мноштва повезних механизма који делују на различитим нивоима. Они подразумевају тактичне и визуелне везе у изградњи околине, као и везе између различитих урбаних функција, инфраструктурних мрежа и информационих и комуникацијских технологија.

Повезаност кроз време

Древне насеобине су стваране да би пружиле уточиште и сигурност људима, али и са циљем размене добара. Оне су касније прерасле у организована друштва, у којима је дошло до развоја широке палете вештина, а која су постала високо продуктивна и израсла у моћне цивилизацијске центре. Грађена су на пажљиво бираним просторима, водећи рачуна о јасној раздвојености градског подручја и руралних и природних региона, чак и у случајевима када би утврђења била напуштена или пресељена.

У поређењу са урбаним срединама у другим деловима света, наше градове одликује дуга историја развоја, која директно осликава политичку, друштвену и економску структуру бројних народа прошлих преко наших простора. Управо ова историја и разноликост чини наше градове другачијим од остатка света. Транспортне и друге инфраструктурне мреже, које су изграђене да би повезале друштвене активности широм града, заправо фрагментирају и деградирају простор, основни природни ресурс, који се не може обновити. Полако, али незауостављиво, нове сложене мреже повезују мале и велике градове, са циљем стварања урбаног континуитета, што се већ може видети на примеру Београда и околних мањих градова. На овај начин класични градови постају само једна од компоненти у новим мрежама. Ефекат који ствара ова штетна тенденција мора да буде једна од тема сваке визије, која се бави темом будућности градова.

Са друге стране, наше градове 21. века је све теже разликовати, пошто се људско деловање, раније упућено на урбане центре, данас све више шири ка унутрашњости, гутајући руралне и природне регионе.

Сваким тренутком градимо будућност својим деловањем. Прошлост нам пружа лекције од непроцењиве важности за будућност. У многим погледима, град сутрашњице се већ налази око нас. Постоје многи елементи садашњег градског живота, које негујемо и ценимо, које желимо да завештамо будућим генерацијама. Који је основни проблем данашњих градова? Генерално, проблем представља недостатак повезаности, не само у физичком смислу, већ и у односу на време, што се одражава на друштвене структуре и културну различитост. Ово се не односи само на континуитет карактера изграђене

средине, већ и на континуитет идентитета, што је важна вредност, коју треба однеговати у динамичном окружењу. У будућности се мора нагласити појам повезаног града, као низа полицентричних урбаних мрежа, од којих многе превазилазе регионалне границе у оквиру наше земље.

Друштвена повезаност

Друштвена равнотежа

Добробит човечанства у будућности подразумева да се човек посматра као појединачна слободомизбора и као део заједнице, која је део друштва у целини. Ово је врло важан циљ умреженог града, који води рачуна о интересима друштва у целини, док са друге стране има у виду потребе, права и дужности различитих културних група и појединачних становника града.

Омогућавање мултикултурног изражавања и размене између различитих друштвених група је неопходно, али не и довољно. Треба се посветити решавању проблема велике економске неједнакости, који су наизглед последица актуелног система слободног тржишта, конкуренције и глобализације. Уколико се овакве тенденције наставе, оне ће довести до урушавања друштвене и економске структуре. Да би се ово спречило, мора се осмислити нови приступ управљању, који би укључивао све учеснике, а који би се ухватио у коштац са друштвеним проблемима као што су незапосленост, сиромаштво, друштвена изопштеност, криминал и насиље. На овај начин би град, друштвено повезан, могао да пружи висок ниво сигурности и осећај спокојства његовим становницима.

Иако ови племенити друштвени циљеви превазилазе могућности мандата планера, повезани европски град 21. века треба да пружи широку палету економских могућности, као и могућност запослења свим људима, који у њему обитавају и раде. У исто време, њима треба да буде обезбеђен бољи приступ образовању, здравственим и другим установама. Нови облици друштвених и економских структура треба да створе богат оквир неопходан за отклањање друштвеног раслојавања изазваног неједнакошћу.

Ангажовање

Градови у будућности неће користити само њиховим становницима, већ и другим

потрошачима градских објеката и услуга, у сталним и повременим временским периодима (запослени који живе ван града и посетиоци). Њих треба да сачињавају необучени радници из иностранства, као и високо образовани професионалци (који ће дуже или краће време боравити у градовима). Претпоставља се да ће ове две групе играти важну улогу у деловању великог броја градова. Као последица тога, демократске институције ће одговорити на потребе ових друштвених група и питање благостања. Тренутни систем урбаног управљања, углавном ограничен на гласове сталних становника града, неће моћи да одговори непристрасно на нове друштвене услове, нарочито поводом питања која се односе на урбани развој. У умреженом граду треба да се развију нови системи заступања и учествовања, који ће потпуно искористити могућност лаког приступа информацијама и веће ангажованости мрежа активних становника, те на овај начин дати им, као и становницима и другим корисницима, глас у одлучивању о будућности њиховог урбаног окружења.

За процесе доношења одлука који се тичу просторног планирања и развоја мора се одвојити довољно времена, да би се створиле друштвене везе и омогућила позитивна интеракција. У исто време, чињеница је да ће у умреженом граду многе групе сталних и привремених становника користити урбане објекте без исказивања интересовања за учествовањем у доношењу одлука на локалном нивоу. Међутим, ови становници ће очекивати одређени квалитет и биће спремни да плате за услуге које користе.

Мултикултурно богатство

Захваљујући тенденцији ка уједињавању наше земље, што ће имати спор, али јасан утицај на мобилност и шему запошљавања, наши градови ће поново постати мултикултурни у правом смислу те речи. Доћи ће до остваривања нових веза, које ће почивати на успостављању деликатне и прилагодљиве равнотеже, са циљем одржавања културног и историјског наслеђа и карактера, те пружања подстрека групама, које живе и раде у градовима да негују своје друштвене и културне карактеристике и одиграју одговарајућу улогу у разматрању питања која се односе на њихову друштвену и

физичку околину. Одрживост, која укључује економску, еколошку и друштвену димензију промене, заснована на учествовању и ангажовању, представља основни циљ остваривања ових тенденција.

Повезивање генерација

Променљива равнотежа међу различитим старосним групама у оквиру све старије популације захтева оснаживање веза између генерација. Овом новом и све израженијем друштвеном изазову мора се приступити не само са друштвеног и економског становишта, већ и стварањем одговарајућих мрежа и инфраструктура за подршку градовима, укључујући и осмишљавање нових активности за пензионере и старију популацију, кроз јавне пешачке локације за интеракцију свих старосних група.

Друштвени идентитет

Лични идентитет становника града је тесно везан за идентитет њиховог града. Захваљујући имиграцији, динамика умреженог града треба да допринесе успостављању новог и јачег урбаног идентитета. Сваки град ће развити сопствену друштвену и културну мешавину, што је резултат и њиховог историјског карактера, као и нових развојних процеса. Као последица тога, опстаће велика разноврсност у карактеру и идентитету градова и региона у различитим деловима наше земље.

У умреженом граду, културне размене у урбаној средини, комуникација између различитих култура и њихово постепено спајање, донеће градском животу велику разноврсност и богатство. Заузврат, то ће допринети свеукупној привлачности града, не само као стамбене средине, већ и као места за рад, образовање, пословање и разоноду.

Кретање и покретљивост

У градовима будућности, становницима треба да буде на располагању велики избор превозних средстава, као и лако приступачне информационе мреже.

У умреженом граду и његовој регионалној унутрашњости треба да буду примењене нове технологије на креативан начин, да би се створило мноштво система транспорта људи и материјалних добара, као и система за

проток информација. На локалном нивоу, управљање технологијама и саобраћајем треба да доведе до смањења коришћења приватних превозних средстава. На стратешком нивоу, повезивање суседних насеља, градова и региона треба да буде олакшано еволуцијом мрежа транспорта, што би довело до остваривања брзих, удобних, одрживих и економичних веза између места становања, радних и културних установа и установа за разоноду. Унутар градских мрежа, покретљивост би се побољшала изградњом објеката за промену врсте превозног средства при путовању. Равнотежу овим побољшањима у инфраструктури представљаће опција да људи живе и раде у мирним областима, која су повезана на мреже брзих превозних средстава.

Просторно организовање умреженог града би подразумевало потпуну интеграцију политике транспорта и урбанизма. Њих треба да допуни и маштовити урбанистички план и лак приступ информацијама, чиме ће се избећи сувишно путовање. Очекује се да ће лакоћа кретања, приступачност и шири избор превозних средстава представљати најбитинији елемент живота у граду.

Објекти и услуге

Иницијатива ка прерасподели кућног буџета треба да буде у складу са потребама садашњих и будућих становника града. Омогућавањем лакшег приступа стамбеном простору и услугама, у зависности од нових потреба грађана кроз приступачне цене стамбеног простора, образовања, тржишне, културне и рекреативне установе и услуге ће постати приступачније. Поред тога, грађани ће моћи да приуште трошкове одржавања, текуће трошкове, а уследиће и јак осећај идентитета и сигурности унутар заједнице.

Привредна повезаност

Градови 21. века такође треба да буду чврсто повезани и на економском нивоу, што ће довести до стварања тесно повезане финансијске мреже велике ефикасности и продуктивности. Последица тога би био висок ниво запослености и остваривање конкурентности на глобалном нивоу, као и способност динамичног прилагођавања променљивим унутрашњим и спољним условима.

Глобализација и регионализација

Привредна активност данас је под утицајем два важна фактора: глобализације и специјализације (локална и регионална). Са једне стране, нова привредна активност ће постати више него икад заснована на информацијама, а и производња и услуге ће се ослањати на иновативне технологије. Овакав развој неће неопходно бити везан за одређену локацију, већ ће бити одређен економским критеријумима. Са друге стране, појавиће се све већа потреба за ретким и префињеним производима и услугама везаним за одређене традиционалне методе производње и типична места порекла. У првом случају, однос између квалитета и цене ће играти значајну улогу у доношењу одлука о развоју. У другом случају, квалитативне одлике ће бити од веће важности. На овај начин мораће да се успостави равнотежа између унутрашњих и спољних фактора развоја, што ће постати нарочит стратешки изазов за европске градове и регионе. Отварањем Европе ка истоку, повећана интеграција ће подстакнути и ојачати шароликост култура, што ће унапредити стварање нових привредних, друштвених и културних веза.

Гледано из овог угла, градови ће морати да донесу стратешке одлуке о својој привредној оријентацији. Њима ће на располагању бити могућност да захтевима и процесима глобализације приступе са становишта локалних услова, са нагласком на разноврснијим могућностима. Они ће, такође, моћи да негују свој лични привредни идентитет. Локалне и регионалне привреде ће бити све интензивније повезане са привредом других градова и региона, како на националном, тако и на међународном нивоу. Узнапредовала привредна повезаност ће на овај начин допринети драстичном смањењу незапослености и већем благостању становника градова.

Конкурентне предности

Градови који искористе своје конкурентне предности ће бити економски успешни у 21. веку. Висок степен повезаности на више нивоа ће бити предност од велике важности. Нарочиту предност ће представљати искоришћавање културних и природних атрибута градова, управљање историјским карактером града и промовисање његове јединствености и разноврсности. Поред тога, стварање пријатне, здраве и безбедне животне и радне

средине ће у значајној мери допринети привлачности града наспрам захтевних привредних активности будућности.

Успешан град у потпуности користи своје постојеће особености, како унутрашње тако спољне, да би се доказао у привредном смислу. Он стално учи и прилагођава се да би задржао своје предности у условима променљивих околности. Тенденције се морају непрестано пратити, а морају се и разматрати многострука сценарија да би се предвидели позитивни и негативни утицаји, те стога предузели одговарајући кораци.

Умрежавање градова

Да би повећали своје конкурентне предности, појединачни градови ће бити приморани да се придруже одређеним мрежама, које ће ефикасно функционисати као мање или више интегрални системи, у којима ће градови представљати тзв. «чворове», повезане или физички или виртуелно или једно и друго.

Ове полицентричне урбане мреже могу бити различитог типа, као што су:

- мреже градова специјализованих на сличан начин, које ће уз помоћ функционалне и организационе сарадње достићи видљивост, величину и продуктивност неопходне за надметање или развијање заједничког циља;
- мреже градова специјализованих на различит начин у циљу међусобног снабдевања - на основу специјализације би такође могла да се врши расподела јавних пројеката између истородних градова;
- мреже градова међусобно повезаних у флексибилан систем размене добара и услуга и
- мреже градова, који деле заједничке (економске и/или културне) интересе, повезаних ради оснаживања свог профила, па стога и конкурентних предности.

Типови веза између «чворова» различитих мрежа треба да буду тесно повезани са врстом транспорта, који ће се односити или на материјална добра или на информационе односно функционалне елементе.

Такве полицентричне градске мреже, повезане на различите начине, ће потпомоћи дистрибуцију, раст и оснаживање економских активности широм земље. Дефинисање нових мрежа и додељивање градова мрежама би захтевало ангажовање експерата, који ће ову динамику превести у просторне стратегије.

Привредна диверсификованост

Привредна повезаност градова не сме радити на штету, већ мора допринети њиховој разноврсности, с обзиром да ће учествовање у колаборативном систему подстаћи специјализовање и разноврсност, у зависности од конкурентних предности сваког појединачног града. Фактори који утичу на привредну активност (културно и природно наслеђе, образована и обучена радна снага, пријатно окружење, локације од стратешке важности и др.) биће комбиновани на различите начине у сваком граду, и овако ће допринети урбаној разноврсности, остављајући места сваком граду да успостави однос између привредног благостања и квалитета живљења.

Еколошка повезаност

Улаз и излаз ресурса

Како су људи део живог света, одржање могућности контакта са природним елементима не представља само извор благостања, већ и предуслов за преживљавање. Еколошки аспект одрживости, међутим, не своди се само на одржање и експанзију зелених површина унутар градова и на њиховој периферији, већ садржи и многе друге елементе:

- проблем од највеће важности у 21. веку ће вероватно бити разборита употреба ресурса, нарочито природних, које је немогуће обновити и то првенствено простора, ваздуха и воде;
- важан корак ће бити заштита градова од загађења и деградације, са циљем одржања њихове употребне вредности;
- градови новог миленијума морају контролисати улаз и излаз ресурса на пажљив и економичан начин, водећи рачуна о истинским потребама, користећи иновативне технологије и смањујући њихову употребу што је више могуће поновним коришћењем ресурса и рециклирањем;
- производња и потрошња енергије мора бити од велике важности, уз висок степен искоришћења и све већом употребом извора енергије који се могу обновити и
- градови морају престати са извозом отпадних материја у околне области, те постати самодовољни умрежени системи, водећи рачуна и поново користећи већину улазних ресурса.

Сличан еколошки осетљив приступ, који подразумева процену ризика, треба да се користи да се на најмању могућу меру сведе утицај природних непогода. На овај начин, последице земљотреса би се могле предупредити ограничавањем урбаног развоја у трусним подручјима адекватним зонирањем. Реке, бујице и плавне површине треба користити у процесу управљања акумулационим зонама у циљу ублажавања последица поплава и других екстремних временских феномена изазваних променом климе и лошим пројектовањем. Све више површина око града треба покривати шумом и зеленилом, што ће одиграти највећу улогу у побољшању квалитета ваздуха и стабилизацији температуре. Ове мере такође треба да донесу позитивне последице ублажавањем утицаја необузданог процеса урбанизације.

Здрави градови

Управљање животном средином и практична примена принципа одрживости ће довести до стварања града који ће бити знатно здравији за људско обитавање. Опасност од токсичних супстанци, које су садржане у храни и материјалима, треба да буде у великој мери смањена. Поред ових мера, треба увести велики број здравствених и социјалних услуга, које ће нагласак ставити на превенцију, подједнако расположиву свим становницима града.

Природа, предели и отворени простори

Мора се водити рачуна о томе да сви могу да живе и раде у свом непосредном окружењу, у спрези са добро очуваним елементима културног и природног наслеђа, као што су: предели од важности, археолошка налазишта, споменици, традиционални делови града, паркови, тргови и други отворени простори, водене површине (језера, реке, мочваре и (морска обала)), природни резервати и руралне области. Урбанистичко планирање ће и даље бити ефективно средство за заштиту ових елемената природног и културног наслеђа, као и средство за стварање нових подручја отвореног простора, који повезују урбани миље.

Емотивна веза, која постоји између људи и њихове животне средине, њиховог осећаја припадности, представља основну потребу

за успешним урбаним животом. Најпосећенији градови и урбане области нуде богато и позитивно искуство животне средине. Квалитет животне средине је најважнији фактор у постизању економског успеха једног града, он такође доприноси друштвеној и културној виталности.

Енергија

Нови облици енергије, који се добијају из ресурса, који не загађују средину и који се могу обнављати, треба да буду коришћени за задовољавање потреба градова у 21. веку, нарочито у кључним секторима, као што је превоз или контрола микроклиме. Поред тога, системи и објекти за пренос енергије морају бити знатно побољшани коришћењем иновативних технологија, док потрошња енергије мора бити драстично смањена. Ове иновације имају веома позитивне ефекте на загађење ваздуха кроз сузбијање гасова који производе ефекат стаклене баште и промене у клими.

Просторна синтеза

Поменуто економске, друштвене и еколошке везе имају јак утицај на просторно планирање.

Просторне везе

Пажљивим планирањем и другим одговарајућим интервенцијама, **просторне мреже у и око градова треба да буду побољшане. У умреженом граду**, основне функције градских центара и других кључних чворова морају бити очуване и побољшане, а комуникацијске и транспортне мреже треба ово да потпомогну без подривања њихове виталности.

У исто време, природне области морају се заштити од ширења и умножавања ових урбаних мрежа, низом регулативних и стимулативних мера, као и подизањем свести о њиховој вредности и потреби да се очувају и побољшају.

Повезивање кроз карактер - континуитет и квалитет живљења

Паралелно са вођењем рачуна о простору, одржавањем ће градови постати све привлачнији и на овај начин допринети побољшаном квалитету живљења за све њихове становнике. Имајући у виду да скоро три чет-

вртине становништва живи у градовима, **урбано пројектовање треба да буде кључни елемент у ренесанси градова**, нарочито када се ради о смањењу изолованости градских делова и очувању карактера града, суочавајући се са безличним тенденцијама хомогенизације. Мора се увести велики број мера и предострожности, а планер ће у овоме играти кључну улогу. Ово подразумева:

- обнову урбаног пројектовања у заштити и побољшању структуре улица, тргова, стаза и пролаза, који представљају везе урбаног оквира;
- рехабилитацију деградираних урбаних области или области које нису настале као последица људског деловања;
- мере за остваривање **личних контаката** и могућности за разоноду и рекреацију;
- мере које ће довести до стварања **личног и колективног осећања сигурности**, што је кључни елемент за остварење урбаног благостања;
- стварање знамените урбане животне средине, која потиче из **специфичног гениус лоци**, што ће допринети урбаној разноликости и карактеру;
- одржавање и неговање високог естетског нивоа свих делова урбане мреже и
- очување свих важних елемената природног и културног наслеђа путем планирања, као и заштиту и експанзију мрежа отвореног простора.

Наведеним позитивним елементима развоја треба приступити на различите начине **у сваком појединачном граду**, у зависности од локалних историјских, друштвених и економских услова. Истовремено, треба да дође до јачања веза између градова, с обзиром да овим путем њихове административне и друштвене структуре сазревају, а смернице о питањима планирања постепено постају део *acquis communautaire*. Кроз овај процес ће доћи до прихватања заједничких циљева градова и изузетно ће се ценити њихова разноликост и јединствени карактер.

Нови модел наше земље

У заједници, која покушава да пронађе заједничку будућност у вихору непрестаних конфликта и често мањкавих политичких и економских експеримената, један од доприноса урбаниста треба да буде постављање новог модела наших древних и модерних гра-

дова: градова који су заиста повезани, који су иновативни и продуктивни, креативни у доменима науке и културе, који ће радити на одржању квалитетних услова живота и рада њихових становника, градова који ће повезати прошлост и будућност кроз виталну и животну садашњост.

ЗАКЉУЧАК

Важно је сучелити повељу Европског савета урбаниста са оригиналном Атинском повељом из 1933. године, која је предвидела начин на који ће се градови развијати у градове са густо насељеним простором за живот и рад, повезане високо ефикасним системима јавног превоза. У поређењу са тим, нова Повеља, Ревизија и ова Прерада у центар пажње стављају грађане и кориснике града и њихове потребе у свету који се убрзано мења. Она промовише визију *умреженог града* која се може постићи планирањем и радом урбаних планера, као и ангажовањем других професија. Она прихвата нове системе управљања и начине на које се грађанин укључује у процесе доношења одлука, користећи благодети нових форми комуникације и информационих технологија. Истовремено, то је и реалистична визија, која разликује оне аспекте урбанистичког развоја у којима планирање може да има јак утицај и оне у којима оно има ограничену улогу.

Наравно да ова Прерада Нове атинске повеље не може бити једино могуће решење за све проблеме у урбанистичком планирању. То је само предлог, који још треба разматрати, моделовати и модификовати. Чак и тада, када се установи како коначно треба да изгледа урбанистичка доктрина наших простора, сигурно треба оставити могућност да се врши ревизија у одређеном временском периоду, као што је то, на пример, учињено у Европи.

ЛИТЕРАТУРА

1. Група аутора. (1998. - унапређена верзија из 2003.), *Нова атинска повеља из 2003. године: визија града 21. века Европског савета урбаниста, Атина: Европски савет урбаниста;*
2. Гаврић, Т. (2003.) *Речник политичког мишљења, Београд, Ленто.*